

**S:t Petri 50 år:
kontext,
fragment,
och influenser**

Lewerentz S:t Petri 50 år: kontext, fragment, och influencer
Lewerentz's St Petri at 50: context, fragments, and influence

Gemensamt publicerad av / Published jointly by
Klippans kommun / the Municipality of Klippan
Svenska kyrkan–Klippans pastorat / the Klippan Parish of the Swedish Church

Med ytterligare stöd från / With additional support from
ArkDes: Arkitektur- och designcentrum Sverige /
The Swedish Centre for Architecture and Design
Ljungbergs tryckeri / Ljungberg Press
Klippans konstförening / the Klippan Arts Society
Auburn University, College of Architecture, Design and Construction
DePaul University, College of Computing and Digital Media, School of Design
University of Tennessee, College of Architecture + Design

Redigerad av / Edited by / Matthew Hall / Hansjörg Göritz
Projektsamordnare / Project coordinator / Åsa Fridén
Design av / Designed by / Nathan Matteson / Matthew Hall / Obstructures LLC
Översättning av / Translation by / Per Iwansson / **med assistens från** /
with assistance from / Claes Caldenby / Åsa Fridén / Tomas Tägil
Ytterligare redaktionell hjälp av / Additional editorial assistance /
Tomas Gustavsson / Shane Elliott / Olle Dahl / Ola Wedebrunn /
Nathan Matteson

Alla rättigheter tillhör de respektive författarna. Ingen del av denna bok får återges utan uttryckligt godkännande från respektive författare, med undantag för korta citat i samband med recensioner och liknande.

Den här upplagan på 600 exemplar trycktes av Ljungbergs tryckeri, Klippan, Sverige. Inlagan produceras i svart och Pantone Cool Grey 9 på 120 g Arctic Munken Polar papper. Omslaget produceras på 270 g Colorplan Dark Grey papper. Typsnittet är FF Bau, designat av Christian Schwartz.

The writings in this publication are individually owned and their copyright held by the respective authors. No part of this book may be reproduced without express permission from the author with exception for brief quotations, reviews, &c.

This edition of six-hundred was printed at Ljungbergs Press, Klippan Sweden. Pages are output in black and Pantone Cool Grey 9 on 120 gsm Arctic Munken Polar. Cover output on 270 gsm Colorplan Dark Grey. Typeset in FF Bau, designed by Christian Schwartz.

First printing 2016

ISBN 1-939492-00-9
ISBN 978-1-939492-00-5

Speciellt tack till / Special thanks to / Åsa Fridén / Arne Grau Amnér /
Ann-Marie Nelson / Eric De Groat & Susanna Winkler at ArkDes / Bolle Tham
& Martin Videgård / Madeleine Ljungberg & Henrik Lexander / Christine Hall

Utställningskurator och -design av / Exhibit curation and design by /
Matthew Hall / Hansjörg Göritz / Mariana Manner / Nathan Matteson
Teckningar av / Drawings by / Matthew Hall / Tim Smela /
Rebecca Ribeiro Magalhaes / Leandro Oliveira Giles /
Juliana Pimentel Freitas / John Dunn Insua

info@endangeredarchitecture.org

Innehållsförteckning

Table of contents

- 2 Kontext, fragment, och influenser**
Context, fragments, and influence
Matt Hall
- 16 Lära från Lewerentz—en inspirerande initiering**
Lewerentz's lessons—an inspiring initiation
Hansjörg Göritz
- 20 Att bygga en kyrka**
To build a church
Janne Ahlin
- 28 Sankt Petri tegelsmide**
Saint Petri brick
Ola Wedebrunn
- 34 Substans och effekt**
Substance and effect
Wilfried Wang
- 40 Sigurd Lewerentz och formens materiella grund**
Sigurd Lewerentz and a material basis for form
Adam Caruso
- 46 En noggrann råhet**
A careful rawness
Tomas Bo Jensen
- 54 Lewerentz och skönhetsens tillflyktsort**
Lewerentz and the haven of beauty
Claes Caldenby
- 64 Tre svenska syskon—Lewerentz materialiserade ande**
Three Swedish siblings—Lewerentz's materialized spirit
Hansjörg Göritz
- 74 Ritning som byggande: Lewerentz och ritningarna till S:t Petri**
Drawing as building: Lewerentz and the drawings for St Petri
Jonathan Foote
- 84 Att läsa mörker—en sinnesupplevelse**
Reading darkness—a sensory experience
Paolo Giardiello
- 88 Sigurd Lewerentz: byggandets paradox**
Sigurd Lewerentz: the paradox of construction
Gennaro Postiglione

- 92 Förenkling och sparsamhet: arkitektur som praktik**
Reduction and economy: architecture as a practice
Nicola Flora
- 96 S:t Petri kyrka och jag! Tankar från trettiofem år som präst och gudstjänstdeltagare**
St Petri and I! Thoughts on thirty-five years as priest and participant
Ann Marie-Nelson
- 100 Nyberg och Lewerentz**
Nyberg and Lewerentz
Mariana Manner
- 106 Brev från Nyberg till Lewerentz, 21 december 1966 /**
Letter from Nyberg to Lewerentz, December 21 1966
Möte med Lewerentz, 8 februari 1967 / Meeting with Lewerentz, February 8 1967
Dialoger mellan arkitekterna Bernt Nyberg och Sigurd Lewerentz /
Dialogs between the architects Bernt Nyberg and Sigurd Lewerentz
Brev från Lewerentz, februari 1967 / Letters from Lewerentz, February 1967
- 116 Biografier**
Biographies

Att läsa mörker—en sinnesupplevelse

Reading darkness—a sensory experience

Paolo Giardiello

Du har till slut kommit fram till korsningen där de två vägarna bildar en spetsig vinkel. Du är vid tomtens spets; mellan två rader av träd som viker av åt bägge hållen, och om det inte är vintertid eller den är täckt av snö, så kan du se en grön äng. På ängen bjuder gångvägen in dig mot en tegelvägg uppförd alldeles framför dig, men du kan inte nå den direkt därför att den kortaste vägen hindras av en vattensamling som måste rundas. Du inser att tiden du behöver för att nå ditt mål inte beror på dig, utan i stället på den som har designat denna sekvens som nu, för att kompensera för att behöva gå runt, erbjuder dig en vy av arkitekturen reflekterad i vattenytan; förutsatt att den inte är helt täckt av snö.

Den yttre vägg du står vänd emot är avskalad all dekoration och endast mönstrad av tegelstenarnas löp. Det enda utmärkande formala draget är profilen på linjen som skiljer väggen från himlen. Två fönster och två dörrar möter dig. Detta är inte bara en vägg utan en tröskel. Du förstår inte dess innebörd och det finns inga klara symboler eller tecken för att beskriva den, men du ser att den är en del av en sammanhållen enhet, homogen och välkomnande.

Nu när du närmar dig väggen, mer längs sidan av den än direkt mot den, upplever du dess materialitet; tegelstenarnas textur, deras färger, och murbrukets karaktär. De två dörrarna sluter men på samma gång bjuder de in. De antyder en inre värld som uppmanar dig att träda in i sig. Det finns inga portiker, inga skärmtak och inga steg som betonar en tröskel. Fönstren sitter högt och det är

You've finally made it to the crossroads where two roads form an acute angle. You are at the tip of the lot; between two rows of trees which diverge at either side, and if it isn't wintertime or covered with snow you can see a green meadow. On the meadow the road invites you to a wall of bricks erected just ahead, but you are unable to reach it directly because the shortest route is obstructed by a body of water which must be bypassed. You realize that the time needed to reach your destination does not depend on you, but rather on the designer of this sequence which now, to atone for going round it, offers you with a view of the architecture reflected in the water's surface; provided it isn't all covered with snow.

Devoid of decoration, the exterior wall you face is patterned only with the coursing of brick. The only formal characteristic of the wall is the profile of the line setting it apart from the sky. Two windows and two doors face you. This is not just a wall, but a threshold. You do not understand its reason, and there are no clear symbols or signs to describe it, but you see it is part of a cohesive entity, homogenous and welcoming.

Time has come to open that door, the smaller one of course. Depending on which season of the year you have come here, your eyes are probably

omöjligt att titta in. Endast den växlande konturlinjen av väggen ger en antydning när den höjs uppåt med en liten spets på den mindre dörren, nästan som om den markerar ett centru—kanske pekande ut tröskeln....

Det har blivit tid att öppna den dörren, den mindre naturligtvis. Beroende på vilken årstid du har kommit hit, så är dina ögon förmodligen vana vid det nordiska ljuset. På vintern är det grått och flackt men förstärkt av snöns vithet. På sommaren är det ljust, inte översvallande men i alla fall reflekterat av den närliggande vattenytan.

Sedan, öppna dörren och där inne kommer det bara att finnas mörker. Ta ett steg och mörkret uppslukar dig. Låt dörren slå igen bakom dig och du är i totalt mörker. Mörker som är materia, rymd och som har tyngd och utsträckning. Det absorberar dig, tillåter dig inte att återvända till ljuset. Du känner obehag men du är inte rädd. Du står stilla, lyssnande som om mörkret kunde tala till dig och sedan börjar det sända signaler som du lugnt avkodar. Om du ser noga efter är det inte bara mörker. Där finns ljus—visserligen få, men de finns där. De som vetter mot dig är som stjärnor i natten; nära sittande konstellationer, lugnande, som en stjärnklädd himmel som gör natten mindre skrämmande även i frånvaro av månlyus. De är lampor som skickar subtila reflektioner uppåt och neråt, där de—innan de når det mörkaste hörnet—fångar upp gyllene skivor som skiner i mörkret.

Men detta handlar inte bara helt om ljuset. Du att-rahers så av ett ljud—mjukt, dämpat men konstant. Ljudet av en droppe som faller ner i ett öppet sår i golvet [fig. s. 84]. Det får dig att vända dig åt vänster, där du upptäcker att två fönster låter det naturliga ljuset skära igenom mörkret, och visa orsaken till det svaga ljudet: en vattenkälla som flödar ihärdigt.

Du tar ett steg mot det ljuset—mot det ljudet, och dina fötter känner att marken inte är plan. Du måste fokusera för tegelgolvet lutar och måste upptäckas, steg för steg. Du är van att uppfatta rum—att se det, men mörkret—kräver din delaktighet och engagerar alla dina sinnen. Du tvingas att känna rummet; inte genom att läsa av formen som omsluter det, utan snarare genom att avkoda dessa stimuli och de känslor de framkallar.

Tid har passerat och dina ögon har vant sig vid mörkret som inte längre verkar så mörkt för dig. Nu kan du se detta rums gränser; du upptäcker närvaron av objekt—du märker fönstret till höger—du observerar ljusstrålarna som kommer från taket; ett tak du slutligen uppfattar genom att läsa hur dess

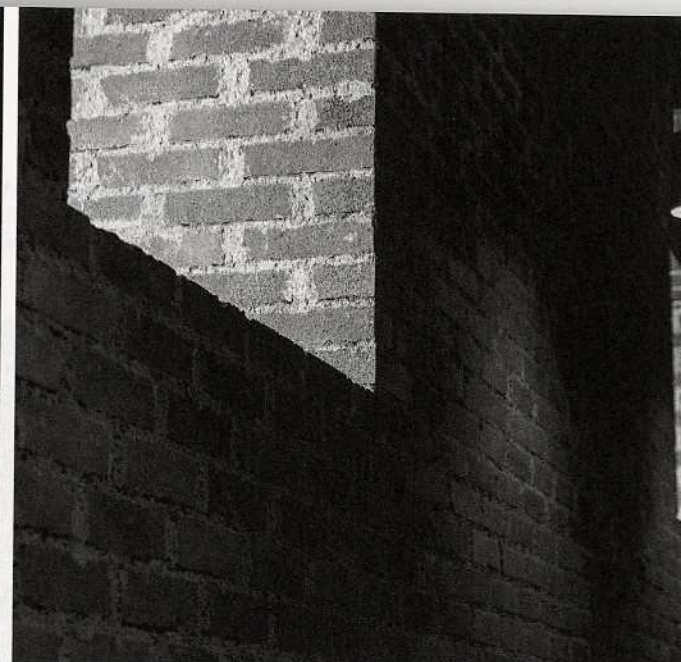
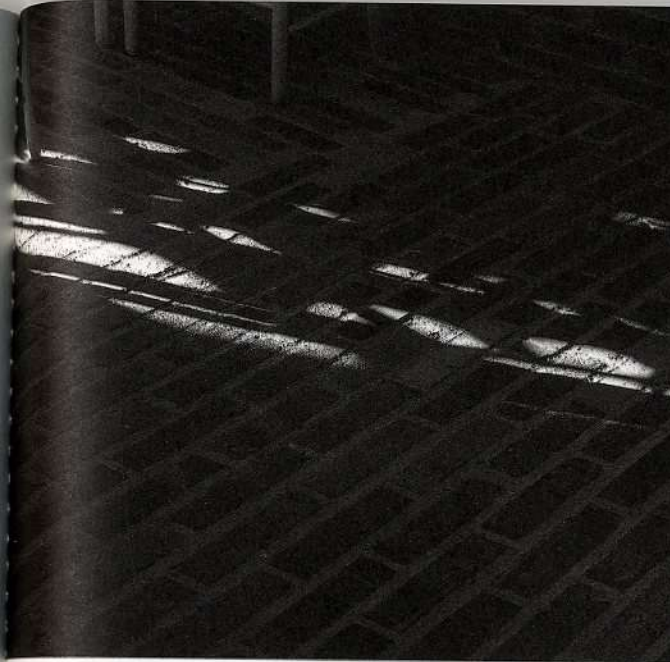
used to the northern light. In winter it is grey and flat but amplified by the whiteness of the snow. In the summer light, not exuberant but nonetheless reflected by the adjacent water's surface.

Then, open the door and inside there will only be darkness. Take a step and darkness engulfs you. Let the door swing shut behind and you are in total darkness. Darkness which is matter, space, and has weight and measure. It immerses you, not allowing you to return to the light. You feel uncomfortable, but you are not afraid. You stand still, listening, as if darkness could speak to you and then it begins to send signals which calmly you decode. If you look carefully it is not just darkness. There are lights—for sure few, but they're there. The ones facing you are like stars at night; constellations at close proximity, reassuring, like a starry sky that makes the night less daunting even in the absence of moonlight. They are lamps sending subtle reflections towards the bottom and top, where before reaching the darkest corner, they intercept golden disks shining in the dark.

But this is not all just about the light, you are then attracted by a sound—soft, subdued but constant. The sound of a drip which falls into an open wound in the floor [fig. p. 84]. It makes you turn to the left, where you discover that two windows let the natural light cut through the dark indicating the origin of that faint noise: a source of water persistently flowing.

You step towards that light—towards that sound, and your feet sense that the ground is not flat. You need to focus because the brick floor is tilted towards the bottom and must be discovered, step by step. You are used to perceiving space—seeing it, but the darkness demands your participation and involves all your senses. You are forced to sense space; not by reading the shape of the enclosure but rather by decoding these stimuli and the emotions they evoke.

Time has gone by and your eyes have become accustomed to the darkness which no longer appears as dark to you. Now you can see the boundaries of this space; you discover the presence of objects—you notice the windows on the right—you observe the rays of light coming from the ceiling; a ceiling you finally perceive by reading its pattern registering the geometry of the facade. And you ultimately see the main support—huge, imposing, composed from steel profiles, erected to support this vaulted covering.

mönster registrerar fasadens geometri. Och du ser till slut den huvudsakliga stödpelaren—vändig, imponerande, sammansatt av stålprofiler, rest för att bära detta välvda hölje. En knut av balkar formar ett järnkors på vilket strukturen som innehåller dig vilar. Nu vet och förstår du, att du är i en kyrka där betydelse som blivit symbol stödjer och bestämmer rummet; en helig plats som framkallar känslor, och där det behövs tid för att läsa igenom mörkret.

A junction of girders forming an iron cross on which rests the structure containing you. Now you know and you understand that you are in a church where meaning turned into symbol supports and determines the space; a sacred space which evokes emotions, requiring time to read through the darkness.

